

**МИНИСТАРСТВО ПРОСВЈЕТЕ И КУЛТУРЕ
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ**

**ИЗВЈЕШТАЈ О ЕВАЛУАЦИЈИ НАСТАВНОГ ПЛАНА И
ПРОГРАМА ГИМНАЗИЈЕ СВИХ СМЈЕРОВА**

Бања Лука, јун 2015. године

РЕЗИМЕ

Министар просвјете и културе Републике Српске именовано је Рјешењем број 07.04/611-54/15 од 24. 02. 2015. године Радну групу за евалуацију наставног плана и програма гимназије свих смјерова.

Радна група је одредила узорак школа, направила одговарајуће упитнике за евалуацију, анкетирала директоре, помоћнике директора и стручне сараднике као тим, тј. 22 тима, 546 наставника и 721 ученика четвртог разреда гимназије.

У изабраном узорку је 10 гимназија са 14 одјељења и **27,08%** од укупно ученика четвртог разреда гимназије свих смјерова, и 12 средњошколских центара са 15 одјељења и **25,35%** ученика општег смјера четвртог разреда гимназије који се школују у средњошколским центрима.

Радна група је прикупила попуњене упитнике, обрадила их и анализирали, те направила извјештај о евалуацији наставног плана и програма гимназије свих смјерова.

Сви учесници у анкети били су у прилици да оцјењују квалитет наставног програма за предмет чију реализацију организују и прате, који предају или који уче. Анкетирани су се о наставном програму изјаснили овако:

- у програму су прописани битни садржаји учења сматра 100% директора и њихових сарадника, 92% анкетираних наставника, 72% ученика;
- **наставни програм је прилагођен узрасту ученика** сматра 86% наставника; а да је **преобиман** сматра 42% наставника;
- **садржај наставног програма је јасан и разумљив** сматра 92% наставника, 59% ученика, а 27% ученика није сигурно;
- **исходи су јасни, разумљиви и прилагођени узрасту** ученика, сматра 86% директора и њихових сарадника, те 82% наставника,
- **исходи се односе на битна знања и вјештине** сматра 85% наставника и 52% ученика, а 30 % ученика није сигурно
- да **програм омогућава развијање ученичких способности, знања и вјештина потребних за цјеложивотно учење** сматра 83% наставника, 61% ученика, а 29% ученика није сигурно;
- да **овај наставни програм омогућава квалитетно образовање** сматра 63% анкетираних ученика, 20% није сигурно, а 7% се не слаже са датом тврдњом;
- 74% ученика је **задовољно својим школовањем**, 20% није сигурно.

Директори и њихови сарадници су се изјашњавали о наставном плану и програму и при том изразили мишљење да има предмета које треба укунути (Демократија и људска права (18%), модул Култура религија (14%), а да неке треба увести у програм: Латински језик у други разред општег смјера (14%) и Рачунарство и информатика у четврти разред општег смјера (23%).

Дио наставника, 26% анкетираних сматра да има непотребних садржаја у програму, а 37% анкетираних сматра да неке садржаје треба увести у програм. Наставницима смо оставили могућност да предложи садржаје који су вишак или мањак. Радна група сматра да су приједлози уопштени и да се мало њих односи на програм. Инспектори-просјетни савјетници у Републичком педагошком заводу су анализирали приједлоге наставника и констатовали да нема потребе да се наставни програми мијењају. Само инспектор- просјетни савјетник за математику је сматрао оправданим приједлог да се у програм за математику уведу исходи учења и наставни садржаји који се односе на вјероватноћу и статистику.

На основу свега наведеног може се закључити да је програм за гимназију свих смјерова квалитетан, и да нема потребе за измјенама и допунама осим у наставном програму за предмет математика за четврти разред.

УВОД

Образовање у Републици Српској протеклих година прошло је кроз веома интензиван процес промјена. Било да се радило о реформама, модернизацији, увођењу нових наставних предмета, промјени броја часова по предметима, све је било усмјерено ка стварању квалитетнијег образовног система. Мањи дио тих промјена односио се на гимназије и наставне планове и програме који се примјењује у њима.

Образовне власти Републике Српске су у складу са програмским циљевима Стратегије развоја образовања Републике Српске за период 2010-2014. године спровеле стратешки циљ којим је било предвиђено да је „ потребно (је) осавременити наставне планове и програме усмјерене на остваривању циљева и исхода образовања а морају бити усклађени, добро избалансирани како би задовољили шире друштвене потребе, конкретне потребе локалне заједнице и појединаца и заинтересовати ученике за холистички приступ образовању који подразумијева међузависност знања у различитим областима те у вези са сталним и брзим промјенама које се дешавају у савременом свијету развијати код ученика свијест о потреби цјеложивотног учења“. У исто вријеме Стратешким правцима развоја образовања у БиХ са планом имплементације 2010-2015. планирано је повећање уписа у опште средње образовање на 30% и у истом смислу исказана је потреба реформе општег образовања која би довела до веће заинтересованости младих људи за школовање у гимназијама.

Ако тежимо стварању квалитетног општег средњег образовања потребно је његово континуирано праћење, мијењање и усавршавање. Наставни план и програм, као значајан елемент образовног система, представља „отворени документ“ који је подложен промјенама. Нова технолошка достигнућа, развој науке, као и нови приступи у реализацији наставе, стварају потребу да се наставни планови и програми стално усавршавају, мијењају и прилагођавају потребама и интересима појединаца/ученика и друштвене заједнице.

У гимназијама Републике Српске до школске 2011/12. године примјењивао се Наставни план и програм за гимназију који је одобрен 1993. године. Од тог периода Наставни план и програм за гимназије доживио је неколико мањих измјена које су биле условљене промјенама у друштву и науци. Тако је уклоњен наставни предмет Одбрана и заштита, као и Устав и права грађана, који је практично замијењен предметом Демократија и људска права, коме је касније придружен модул Култура религија, наставном предмету Рачунарство информатика повећан је број часова, уведен је наставни програм за Италијански језик, као други страни језик, а уведен је и нови рачунарско-информатички смјер. Све те измјене биле су сегментарне и суштински нису мијењале концепцију постојећег наставног плана и програма.

Пошто је у међувремену извршена реформа основног и средњег стручног образовања, и наставни програми у којима се у први план стављени очекивани исходи учења, било је потребно модернизовати наставни план и програм за гимназије.

У том циљу 2010. године у Министарству просвјете и културе Републике Српске донијета је одлука да се изврши модернизација Наставног плана и програма за гимназије свих смјерова.

Министарство просвјете и културе формирало је комисију за реформу средњег општег образовања која је састављена од најкомпетентнијих особа из Министарства просвјете и културе, Републичког педагошког завода, факултета и гимназија, односно средњошколских центара који у свом саставу имају и гимназије. Чланови комисије су предложили концепт гимназије који полази од наше традиције, потреба и услова, али и савремених приступа у образовању. Развијени су нови наставни програми који су

примјењивани годину за годином који би омогућио ученицима који су започели школовање по старом програму да га по истом и заврше.

Изради модернизованог наставног плана и програма за гимназије претходила је анализа постојећег стања, при чему су сагледани ставови и мишљења о актуелном наставном плану и програму, о настави у гимназијама и недостацима који се уочавају. У ту сврху акетирани су ученици, њихови родитељи и активни наставника предмета или групе предмета по гимназијама. Добијени резултати су служили као путоказ комисији која је радила модернизацију. Било је потребно наставни план и програм, који је у употреби био скоро тридесет година, прилагодити потребама и интересовањима ученика, наставника, високошколских установа и друштвене заједнице.

Комисија за реформу средњег општег образовања израдила је наставни план за све разреде и све смјерове гимназије, узимајући у обзир, гдје је то било могуће, оправдане захтјеве и примједбе, ученика, родитеља и актива наставника по школама. Поред тога израдили су модел новог модернизованог наставног програма у коме је већи значај у односу на саме садржаје дат очекиваним исходима учења. Након тога су формиране поткомисије за сваки наставни предмет за израду програма за први разред. Поткомисије су чинила три члана и то: један представник академске заједнице, представник Републичког педагошког завода и члан из реда наставника. Рад радних група на изради Наставног програма за први разред гимназије свих смјерова резултирао је модернизованим програмом који је публикован у јуну мјесецу 2011. године, а примијењен у првом разреду школске 2011/12. године. У наредне три године, примјењујући исту методологију, Министарство је организовало и рад на модернизовању наставних програма за други, трећи и четврти разред гимназије свих смјерова.

Пошто је процес модернизације наставних планова и програма гимназије свих смјерова завршен, природно се наметнула потреба његове евалуације.

АКТИВНОСТИ У ПРОЦЕСУ ЕВАЛУЦИЈЕ

Министар просвјете и културе Републике Српске је својим Рјешењем број 07.04/611-54/15 од 24. 02. 2015. године именовао Радну групу за евалуацију наставног плана и програма гимназије свих смјерова у саставу:

- Милија Марјановић, Републички педагошки завод, предсједник,
- Санела Кострешевећ, Министарство просвјете и културе, члан,
- Босиљка Спремо, Републички педагошки завод, члан,
- Данијела Станишић, Министарство просвјете и културе, члан,
- Вита Малешевић, ЈУ Гимназија Бања Лука, члан,
- Владимир Шавија, ЈУ Гимназија „Филип Вишњић“, члан,
- Биљана Солдар, ЈУ СШЦ „Источна Илиџа“ Источна Илиџа, члан.

Чланови радне групе су се у процесу евалуације наставног плана и програма гимназије свих смјерова, кретали у оквирима које су им дате наведеним рјешењем, те су стога били упућени на капацитете које су имали на терену, односно у самим школама.

Чланови радне групе су утврдили да у процесу евалуације релевантне податке о наставном програму могу добити од ученика који су се образовали по модернизованом програму, наставника који су наведени програм реализовали и директора и њихових сарадника (помоћник директора, педагог, психолог, социјални радник) који су у процесу организације рада у школама блиско сарађивали са наставницима.

Затим су чланови радне групе из РПЗ-а утврдили узорак школа у којима би се извршило анкетање ученика, наставника и директора и стручних сарадника. Анкетирани су ученици искључиво завршног разреда, и то у свих десет гимназија (табела 1) и 12 средњошколских центара (табела 3).

Када су у питању самосталне гимназије планирано је да се анкетање изврши у свих десет гимназија, 14 одјељења свих смјерова, са око 354 ученика, што чини узорак од **27,08%** у односу на укупно 1307 ученика завршних разреда у гимназији (табела 2).

У средњошколским центрима које у свом саставу имају гимназије планирано је да се анкетање изврши у 12 школа, 15 одјељења општег смјера и са око 375 ученика, што чини **25,35%** укупног броја ученика (табела 4).

**УЗОРАК ГИМНАЗИЈА И СРЕДЊИХ ШКОЛА СА ГИМНАЗИЈАМА,
СМЈЕРОВИМА, БРОЈЕМ ОДЈЕЉЕЊА И УЧЕНИКА ЧЕТВРТОГ РАЗРЕДА
ЗА ЕВАЛУАЦИЈУ**

У табелама које слиједи дати су подаци о школама, гимназије и средњошколски центри, који школују ученике по гимназијском програму, одјељењима и смјеру који похађају ученици одабраних одјељења.

Табела 1. Структура узоркованих одјељења у гимназијама

	Назив школе и мјесто	Смјер	Број одјељења
1.	Гимназија, Бања Лука	општи	1
		рачунарско-инф.	1
2.	Гимназија, Калиновик	општи	1
3.	Гимназија, Градишка	општи	1
4.	Гимназија, Мркоњић Град	општи	1
5.	Гимназија „Свети Сава“, Приједор	општи	1
		друштвено-језички	1
6.	Гимназија, Прњавор	општи	1
7.	Гимназија „Филип Вишњић“ Бијељина	општи	1
		друштвено-језички	1
8.	Гимназија „Јован Дучић“, Добој	општи	1
9.	Гимназија „Јован Дучић“, Требиње	општи	1
		природно-математички	1
10.	Гимназија „Петар Кочић“, Нови Град	општи	1

Табела 2. Структура узоркованих одјељења у гимназијама

Смјер	Број школа	Број одјељења	Број ученика
Општи	10	10	250
Друштвено-језички	2	2	50
Прир-математички	1	1	27
Рачунарско-инфор.	1	1	27
Укупно	10	14	354 или 27,08%

Табела 3. Структура узоркованих одјељења у средњошколским центрима

	Назив школе	Мјесто	Смјер	Број одјељења
1.	ЦСШ „Петар Кочић“	Србац	општи	2
2.	СШЦ „Никола Тесла“	Козарска Дубица	општи	1
3.	СШЦ „Јован Цвијић“	Модрича	општи	1
4.	СШЦ „Михајло Пупин“	Дервента	општи	1
5.	СШЦ „Јован Дучић“	Теслић	општи	1
6.	СШЦ „Петар Кочић“	Зворник	општи	2
7.	СШЦ „Милутин Миланковић“	Милићи	општи	1
8.	СШЦ „Сребреница“	Сребреница	општи	1
9.	СШЦ „Иво Андрић“	Вишеград	општи	1
10.	СШЦ „Источна Илиџа“	Источна Илиџа	општи	1
11.	СШЦ „Голуб Куреш“	Билећа	општи	1
12.	СШЦ „Василије Острошки“	Соколац	општи	1

Табела 4. Број одјељења и ученика по смјеровима узоркованих у средњошколским центрима

Смјер	Број школа	Број одјељења	Број ученика
Општи	12	15	375
Укупно	12	15	375 или 25,35%

Након извршеног узорковања школа, приступило се изради упитника и то за ученике, наставнике и директоре и њихове сараднике. Први упитник намијењен је директорима школа, њиховим помоћницима и стручним сарадницима, за које смо сматрали да су најбоље упућени у проблеме са којима су се наставници сусретали у процесу планирања, програмирања, припремања за наставу и у току реализације програма (*Прилог бр.1*). Упитник састављен за наставнике садржавао је процјену наставног плана и програма, оцјену квалитета наставног програма по дијеловима, као и отворена питања везана за промјене у програму предмета који наставник предаје (*Прилог бр. 2*). Овај дио евалуације процијењен је као веома битан, јер су наставници ти који су непосредно примјењивали програм и били у прилици да га процијене, и уоче његове предности и недостатке. Ученицима су понуђени упитници у којима су они могли да дају своје мишљење о самом програму и настави у гимназији, као и да кроз отворена питања изразе своје ставове о наставном плану и општем утиску о школовању у гимназији (*Прилог бр.3*).

На првом састанку Радне групе одржаном 27. марта 2015. године прихваћен је предложени узорак школа за евалуацију, као и креирани упитници. Договорена је даља методологија рада, при чему су именовани и центри за обраду података (Бања Лука, Бијељина, Нови Град, Добој, Источна Илица и Требиње). Припремљени су дописи са упутствима за школе у којима се врши анкетање, као и за центре за обраду података. Након што је министар просвјете и културе дао сагласност на предвиђене активности, приступило се реализацији. Упитници са упутствима упућени су школама 02. априла 2015. године. У њима је наглашено да су директори и њихови сарадници обавезни да попуњене обрасце доставе у Републички педагошки завод до 20. априла, те да попуњене упитнике за ученике и наставнике доставе у центре за обраду до 22. априла. Центри за обраду имали су обавезу да до 30. априла обраде анкете и да збирне резултате доставе у Републички педагошки завод на даљу обраду. Штампане материјале центри за обраду требали су да доставе у најближе подручне канцеларије Републичког педагошког завода. У процесу дистрибуције материјала школама, из школа ка центрима за обраду, као и од центара за обраду према Републичком педагошком заводу било је одређених потешкоћа, које су узроковане техничким проблемима, али мора се признати у неким случајевима и неодговорним односима школа према задацима које су им дати. Стога је дошло до одређених кашњења у односу на планирану динамику рада.

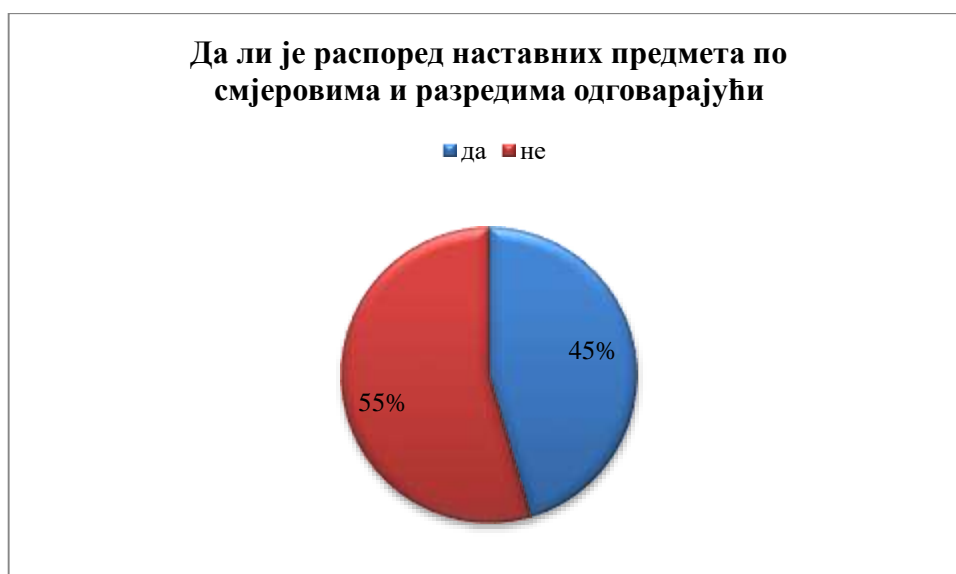
РЕЗУЛТАТИ ДОБИЈЕНИ АНКЕТИРАЊЕМ ДИРЕКТОРА, ПОМОЋНИКА ДИРЕКТОРА И СТРУЧНИХ САРАДНИКА

Замолили смо директора школе, помоћника и стручне сараднике у школи да заједно **као тим**, који организује и прати реализацију васпитно-образовног рада у школи, одговоре на неколико питања. Питања су се односила на распоред наставних предмета по смјеровима, наставни план по предметима, разредима и смјеровима, квалитет наставног програма: да ли су у програму прописани битни садржаји учења, јесу ли исходи јасни, разумљиви и прилагођени узрасту ученика, да ли наставници наставни програм доживљавају другачијим од пријашњег и показују ли га другачијим приступом планирању, програмирању наставног рада и оцјењивању постигнућа ученика. Питали смо и да ли наставници примјењују наставне методе које су усмјерена на достизање очекиваних исхода учења, јесу ли довољно оспособљени за примјену наставних метода на које програм упућује и да ли је и која врста подршке наставницима потребна.

Сви тимови из 22 школе су послали попуњен Упитник за директоре и сараднике и тако изразили своје мишљење о наставном плану и програму.

Одговори на постављена питања су сљедећи:

На питање бр. 1, да ли је распоред наставних предмета по смјеровима и разредима одговарајући, десет тимова је одговорило да је распоред наставних предмета по смјеровима и разредима одговарајући, дванаест да није.

Тражили смо да они који сматрају да распоред предмета по смјеровима није одговарајући дају приједлог измјена за одговарајући смјер. Дате примједбе се односе на Демократију и људска права, Латински језик и Рачунарство и информатика.

Од 12 тимова три (или 13,63% од укупно анкетираних) су предложила да се укине модул **Култура религија** – са образложењем да се култура религија као наставни садржај изучава у социологији, филозофији, историји, а да прави проблем код

прављења распореда рада наставника и ученика у другом полугодишту четвртог разреда.

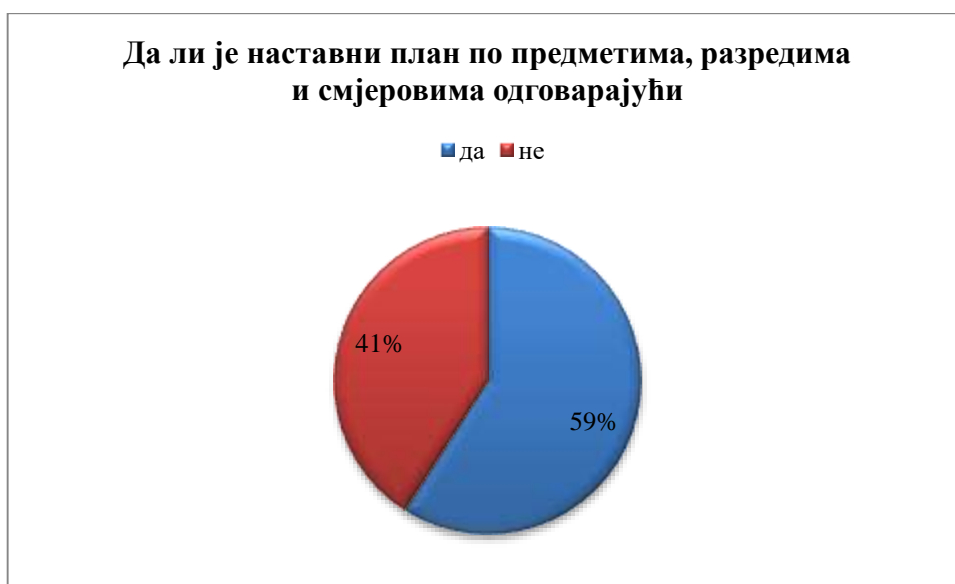
Један тим или 4,54% од укупно анкетираних предлаже да се **модул Култура религија интергише** у нови програм предмета Демократија и људска права (са 2 часа седмично у оба полугодишта).

Четири тима или 18,18% анкетираних предлаже да се **укине предмет Демократија и људска права**.

Три тима или 13,63% анкетираних предлаже да се **предмет Латински језик** изучава и у другом разреду општег смјера.

Пет тимова или 22,72% предлаже да се **предмет Рачунарство и информатика** изучава и у 4. разреду општег смјера.

На питање бр. 2, да ли је наставни план по предметима, разредима и смјеровима одговарајући, тринаест тимова одговара да је план одговарајући, а девет да није одговарајући и дају одређене приједлоге.

Један директор и његови стручни сарадници или 4,54% свих анкетираних предлажу да се повећа број часова **енглеског језика**.

Један директор и његов тим предлажу да се **укине модул Култура религија**, један час седмично у другом полугодишту четвртог разреда, или уклопи у програм предмета **Демократија и људска права** са 2 часа седмично.

Један директор и његов тим предлажу да се у 4. разред општег смјера и друштвено-језичког смјера укључити предмет **Рачунарство и информатика** са фондом од два часа седмично.

У питању бр. 3 тражили смо да директори и њихови сарадници **обилеже своје слагање или неслагање са наведим тврдњама**. У табели која слиједи дат је бројчани преглед изјашњавања по свакој тврдњи.

Табела бр. 5. Преглед изјашњавања директора и сарадника по датој тврдњи

		У потпуности се слажем	Слажем се	Не слажем се	Уопште се не слажем
1.	Наставни програм прописује битне садржаје учења.	7	15	0	0
2.	Исходи учења су јасни, разумљиви и прилагођени узрасту ученика.	7	12	3	0
3.	У плановима рада и припремама наставника за часове видљиво је помјерање фокуса са садржаја на циљеве и исходе учења.	5	13	3	1
4.	Наставници користе методе и облике рада који су усмјерени на достизање исхода учења.	5	15	1	1
5.	Наставници користе одговарајуће облике оцјењивања којима провјеравају оствареност исхода учења.	7	13	2	0
6.	Наставници су оспособљени за примјену активних метода учења.	3	11	7	1

Изјашњавање директора и њихових сарадника по датим тврдњама изражено у процентима:

3.1

Како се види из датог графика, сви анкетирани се у потпуности слажу (32%), и слажу се (68%) са тврдњом да **наставни програм прописује битне садржаје учења**.

3.2

Са тврдњом да су **исходи учења јасни, разумљиви и прилагођени узрасту ученика** не слаже се 14% анкетираних, 32% анкетираних се у потпуности слаже, а 54% се слаже.

3.3

Од укупно анкетираних, 82% директора и њихових сарадника слаже са тврдњом да је у **плановима рада и припремама наставника за часове видљиво помјерање фокуса са садржаја на циљеве и исходе учења**, а 18% се не слаже.

3.4

Укупно 91% анкетираних директора, помоћника и стручних сарадника сматра да **наставници користе одговарајуће методе и облике рада које су усмјерене на достизање очекиваних исхода учења**, док 2 тима или 9% (4% не слажем се, 5% уопште се не слажем) анкетираних сматра да наставници у њиховој школи не користе одговарајуће наставне методе.

3.5

Према мишљењу анкетираних директора, помоћника и стручних сарадника, само 9% наставника не користе **одговарајуће облике оцјењивања** ученика којима провјеравају достигнутоост исхода учења.

3.6.

Око двије трећине (64%) анкетираних сматра да су њихови **наставници оспособљени за примјену активних метода учења**, а трећина (36%) да нису.

Из наведених одговора директора и њихових сарадника види се да:

- сви анкетирани тимови (100%) сматрају да наставни програм прописује битне садржаје учења;
- 86% анкетираних тимова сматра да су дефинисани исходи учења, јасни, разумљиви и прилагођени узрасту ученика;
- 82% школских тимова уочио је, у плановима рада и припремама наставника за часове, помјерање фокуса са садржаја на циљеве и исходе учења;
- 91% школских тимова сматра да наставници користе методе и облике рада који су усмјерени на достизање исхода учења;
- 91% школских тимова сматра да наставници користе одговарајуће облике оцјењивања којима провјеравају оствареност исхода;
- 64% анкетираних директора и њихових сарадника или двије трећине оцјењује да су наставници оспособљени за примјену активних метода учења, док 36% мисли да нису, што се види и по врсти подршке за коју директори сматрају да је потребна њиховим наставницима (видјети наредно питање).

У питању бр. 4 питали смо анкетиране да напишу која врста подршке је потребна наставницима да би квалитетније реализовали програм.

Сви анкетирани директори и њихови сарадници су одговорили на овај захтјев. Одговори се могу сврстати у двије групе – у првој се наводи врста потребне подршке, а у другу групу спадају одговори који се не односе на подршку, него на свакодневне послове руководиоца школе и наставника.

Директори сматрају да је потребно:

- квалитетно стручно усавршавање наставника (укључити директоре и стручне сараднике), едукација о модерној наставној технологији, активним наставним

методама, о оцјењивању, у виду семинара, радионица, огледних часова, студијских путовања;

- обезбиједити квалитетније уџбенике који прате наставни план и програм – дати стимулацију за писање уџбеника, да наставници буду рецензенти;
- боље опремити кабинете, рачунари, интернет, видео бим, стручна литература.

Неки мишљења су појединачна и формулисана су на сљедећи начин:

- сарадња са савјетницима, више сарадње, мање контроле, савјетовања, огледни часови, израда материјала за учење, израда припрема, боља комуникација савјетника и наставника, можда путем сајта РПЗ;
- боља материјална подршка – материјална подршка наставницима, награде за ученике такмичаре и наставнике који их припремају;
- већа подршка Министарства просвјете и културе и Републичког педагошког завода у виду усмјеравања донација школама у техници и училима;
- повећати компететност наставника.

У другој групи одговора није наведена врста подршке него се помиње и оно што спада у свакодневни рад директора и његових сарадника и наставника:

- обавезна контрола рада наставника, припремање за сваки час, реализација наставе у кабинетима и лабораторијама;
- већа сарадња између савјетника и наставника у смислу израде савремених помагала за наставнике у чијем осмишљавању би учествовали сви наставници;
- заједничко (сви наставници и савјетници) осмишљавање припрема (Power point презентације) за све часова за све наставне планове, а што један наставник не може сам да постигне.

Директору и његовим сарадницима смо у питању бр.5 оставили могућност да **напишу све што сматрају важним за евалуацију наставног плана и програма, а у упитнику није садржано**. Ту огућност је искористило 13 тимова, али се мало написаног односи на евалуацију програма. То је мишљење само једног тима, који каже:

- да би био користан неки вид екстерне провјере постигнутих резултата у смислу оспособљености ученика за практичну примјену наученог, и
- чешће посјете савјетника.

РЕЗУЛТАТИ ДОБИЈЕНИ АНКЕТИРАЊЕМ НАСТАВНИКА

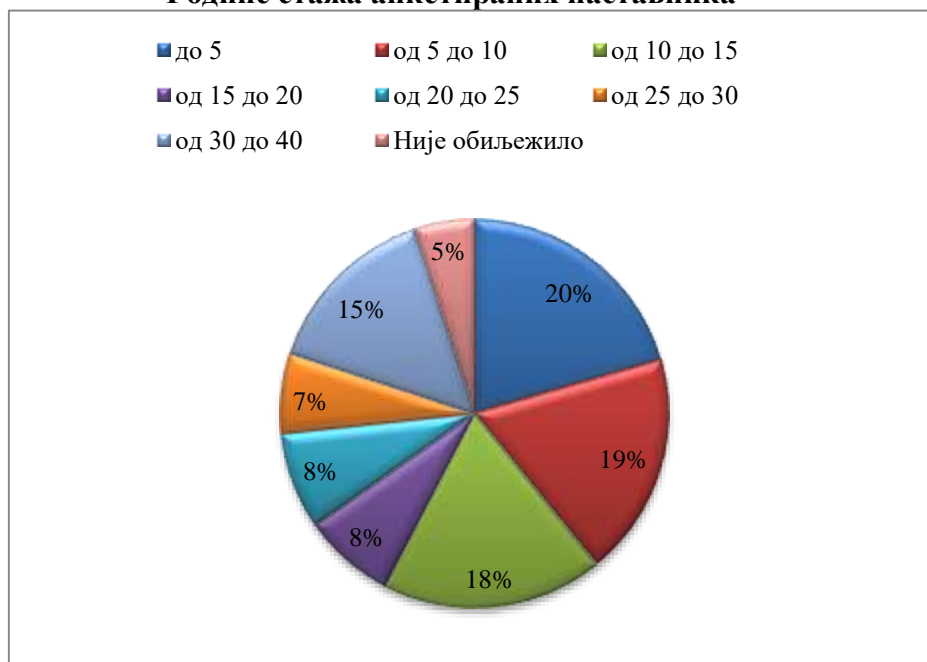
Замолили смо предметне наставнике у школама да одговоре на неколико питања која се односе на наставни програм. Наставници су били у прилици да изнесу своје слагање или неслагање са тврдњама које су се односиле на то да ли су садржаји наставног програма јасни и разумљиви, програми прилагођени узрасту ученика, односно преобимни, циљеви и исходи јасно написани, да ли програм прописује битне садржаје учења, је ли наставни план усклађен са наставним садржајима и циљевима програма, да ли се исходи односе на битна знања и вјештине као и да ли су мјерљиви, да ли програм упућује на активне методе учења, те да ли омогућава развијање способности ученика важних за цјеложивотно учење. Наставници су, кроз отворена питања, могли су да искажу да ли сматрају да има садржаја у програму који су непотребни, односно да ли има оних које треба у програм увести. У посљедњем питању могли су да наведу све оно што сматрају да је важно, а што није обухваћено овим упитником.

Анкете за наставнике попунило је укупно **546 наставника** од тога мушких 150 и 358 женских. Укупно 38 наставника није заокружило пол у упитнику. Наставници су анкете попуњавали анонимно.

На основну података које су наставници дали, уочљиво је да су **скоро сви пограм упознали и реализовали у цјелини.**

У школама у узорку **раде наставници са различитим искуством**, што је видљиво из следећег графикана.

Године стажа анкетираних наставника

Анкетни лист су попунили наставници свих предмета. У табели је дат број анкетираних наставника по предмету који предају.

Табела бр. 6. Број анкетираних наставника по предмету

Редни број	Назив предмета који наставник предаје	Број наставника
1.	Српски језик и књижевност	63
2.	Енглески језик	46
3.	Њемачки језик	26
4.	Француски језик	6
5.	Руски језик	10
6.	Филозофија	24
7.	Социологија	19
8.	Психологија	17
9.	Историја	28
10.	Географија	26
11.	Биологија	29
12.	Математика	52
13.	Физика	31
14.	Хемија	27
15.	Рачунарство и информатика	31
16.	Музичка култура	15
17.	Физичко васпитање	33
18.	Демократија и људска права	16
19.	Култура религија	1
20.	Ликовна култура	14
21.	Латински језик	16
22.	Италијански језик	4
23.	Логика	2
24.	Стручно – теоријски предмети	1
25.	Није уписан предмет	9
	УКУПНО	546

У питању број 1. замолили смо наставнике да означе своје слагање или неслагање са датим тврдњама. У сљедећој табели дат је бројчани преглед изјашњавања наставника.

Табела бр. 7. Преглед изјашњавања наставника по датој тврдњи

		У потпуности се слажем	Слажем се	Не слажем се	Уопште се не слажем
1.	Садржај наставног програма је јасан и разумљив.	124	374	46	2
2.	Наставни програм је прилагођен узрасту ученика.	102	365	72	5
3.	Наставни програм је преобиман.	74	149	272	44
4.	Наставни програм прописује битне садржаје учења.	86	391	65	1
5.	Циљеви и исходи су јасно написани.	94	347	94	7
6.	Наставни план је у складу са наставним садржајима и циљевима програма.	59	255	180	48
7.	Исходи се односе на битна знања и вјештине.	72	390	79	1
8.	Исходи учења су мјерљиви.	57	376	69	7
9.	Програм упућује на активне методе учења.	57	343	135	7
10.	Наставни програм омогућује развијање способности (знање, вјештине, ставови) ученика важних за цјеложивотно учење.	85	362	95	1

Наставници су се по датим тврдњама процентуално изјаснили на сљедећи начин:

1.1

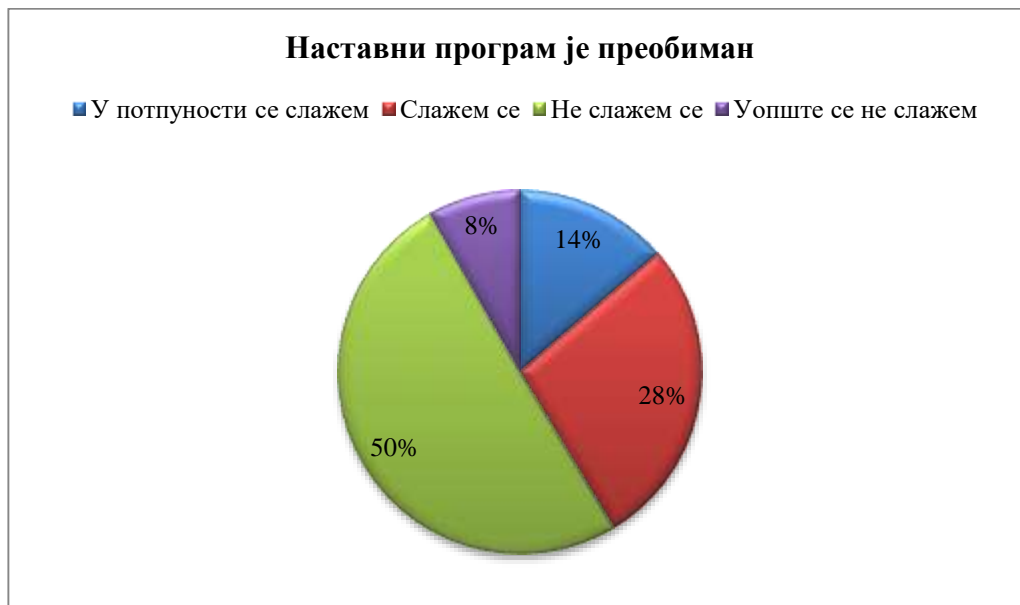
Да је садржај наставног програма јасан и разумљив тврди 92% наставника - 23% у потпуности се слаже, 69% се слаже.

1.2

Са тврдњом да је наставни програм прилагођен узрасту ученика слаже се 86% наставника (у потпуности се слаже 19%, слаже се 67% анкетираних наставника), а не слаже се 14% наставника.

1.3

Са тврдњом да је наставни програм преобиман слаже се 42% анкетираних наставника, 58% наставника сматра да наставни програм није преобиман.

1.4

Са тврдњом да **наставни програм прописује битне садржаје учења** слаже се 88% анкетираних наставника, док се 12% наставника не слаже.

1.5

За 82% анкетираних наставника **циљеви и исходи су јасно написани** (у потпуности се слажем 18%, слажем се 64%), 18% наставника сматра да циљеви и исходи нису јасно дефинисани.

1.6

За 58% анкетираних наставника **наставни план је у складу са наставним садржајима и циљевима програма** (у потпуности се слажем 11%, слажем се 47%), док 42% анкетираних сматра да наставни план није у складу са наставним садржајима и циљевима програма.

1.7

Да се **исходи дефинисани у наставном програму односе на битна знања и вјештине** сматра 85% анкетираних наставника, а 15% наставника се не слаже са том тврдњом.

1.8

Са тврдњом **исходи учења су мјерљиви** слаже се 85% анкетираних наставника (у потпуности се слаже 11%, слаже се 74%), 15% наставника се не слаже са том тврдњом.

1.9

Са тврдњом да **наставни програм упућује на активне методе учења** слаже се 74% анкетираних наставника (у потпуности се слаже 11%, слаже се 63%), 26% анкетираних се не слаже.

1.10

Да наставни програм **омогућује развијање способности (знање, вјештине, ставови) ученика важних за цјеложивотно учење** сматра 83% анкетираних наставника (у потпуности се слажем 16%, слажем се 67%). Дио анкетираних наставника од 17% се не слаже са датом тврдњом.

Из наведених одговора наставника види се да:

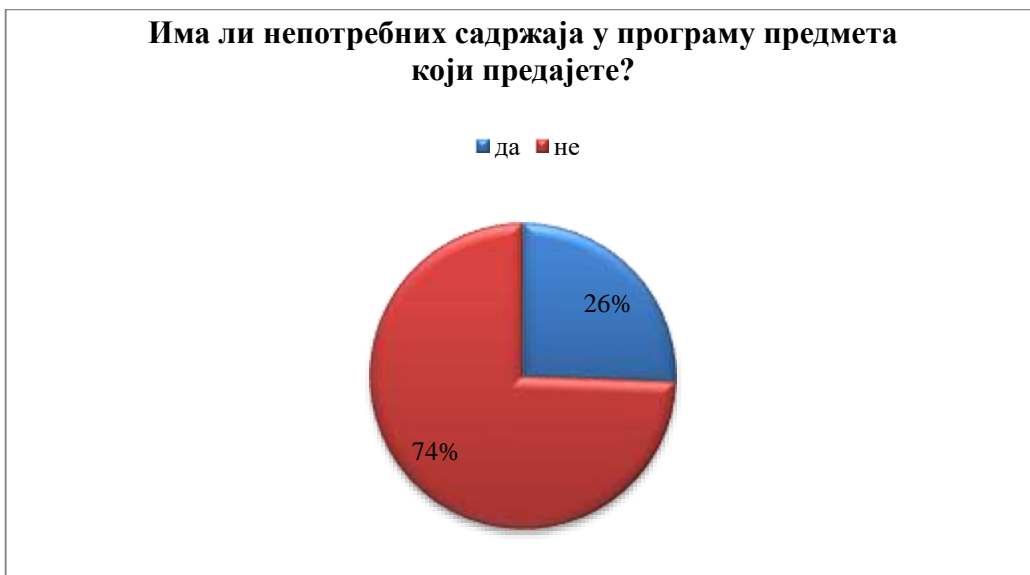
- 92% анкетираних наставника сматра да је садржај наставног програма јасан и разумљив (23% у потпуности се слаже, 69% се слаже);
- 86% анкетираних наставника слаже се са тврдњом да је наставни програм прилагођен узрасту ученика (у потпуности се слаже 19%, слаже се 67% наставника);
- 58% наставника сматра да наставни програм није преобиман, 42% анкетираних се слаже са том тврдњом;
- 88% анкетираних наставника слаже се са тврдњом да наставни програм прописује битне садржаје учења;
- 82% анкетираних наставника слаже се са тврдњом да су циљеви и исходи јасно дефинисани (у потпуности се слажем 18%, слажем се 64%);
- 58% анкетираних наставника сматра да је наставни план у складу са наставним садржајима и циљевима програма (у потпуности се слажем 11%, слажем се 47%), док 42% анкетираних сматра да наставни план није у складу са наставним садржајима и циљевима програма;
- 85% анкетираних наставника сматра да се исходи дефинисани у наставном програму односе на битна знања и вјештине;
- 85% анкетираних наставника слаже се са тврдњом да се исходи учења могу мјерити;
- 74% анкетираних наставника сматра да наставни програм упућује на активне методе учења (у потпуности се слаже 11%, слаже се 63%);
- 83% анкетираних наставника слаже се са тврдњом да наставни програми омогућује развијање способности (знање, вјештине, ставови) ученика важних за цјеложивотно учење (у потпуности се слажем 16%, слажем се 67%).

У питању бр. 2, наставницима смо оставили могућност да по квалитету рангирају дијелове наставног програма.

Наставници су издвојили распоред наставних тема као најквалитетнији дио програма, а затим слиједе:

- оперативни циљеви, односно исходи учења,
- структура наставног програма,
- садржаји програма и појмови,
- општи и посебни циљеви,
- корелације са другим наставним предметима, и на крају
- методичка упутства и препоруке.

На питање бр. 3, сматрате ли да има непотребних садржаја у програму предмета који предајете, 402 наставника или 74% анкетираних одговара негативно, а 26% анкетираних сматра да има непотребних садржаја у програму предмета који предаје.

Тражили смо да наставници наведу **непотребне садржаје**.

Све што су наставници написали може се подијелити у двије групе.

У **прву групу** убројали смо уопштене приједлоге, препоруке и примједбе типа:

- нема довољно књижевних текстова;
- застарјели текстови;
- непотребан већи број часова и многе наставне области језика су непотребне;
- неке наставне јединице из књижевности;
- програм је преопширан, наводе се неки садржаји који нису потребни и ученик то не треба да памти;
- у другом полугодишту ученици су преоптерећени новим многобројним појмовима и сл.

У **другој групи** су конкретни приједлози који се односе на наставни програм, или се могу довести у везу с програмом (опрема, средства, примједбе на распоред градива по разредима и на уџбенике. Наводимо их по предметима:

Српски језик и књижевност

- Симо Матавуљ "Бакоња фра Брне", Десанка Максимовић, Лаза Лазаревић, Толстој и Достојевски, замјена дјела - избацити "Ану Карењину", а увести "Рат и мир", избацити "Злочин и казну", а увести „Идиот“;
- непотребно: Михајло Лалић, Владан Десница и Мирослав Крлежа, Артур Рембо, Миљковић, Данко Поповић, Раичковић, Десанка Максимовић, избор из савремене српске књижевности, свјетске лирике 20. вијека, историјски развој језика,...прилагодити дјела потребама данашњих тинејџера;
- роман "Кад си цветале тикве" пребацити у више разреде, Гетеов "Фауст" у 2. разреду се тешко тумачи;
- у програму за први разред непотребни садржаји су: компарација прилога, показне замјенице не треба радити у цјелости; у програму за други разред непотребна је и компликована синтакса падежа и врсте реченица;
- више се ставља акценат на граматiku, него на остале могућности учења језика; уколико се детаљно обрађује граматика која је задана планом и програмом не остаје много времена за разговор; сваке године се обрађују готово исте граматичке области;

- средњевјековна књижевност, барок, Марин Држић, Иван Гундулић, Милутин Миланковић;
- редуковати садржаје из књижевности (обрађивати само реперезентативне представнике епохе);
- други разред, друштвено-језички смјер - рани романтизам код нас;
- садржај о комуникацији је преопширан;
- лектира је сувише опширна: Х.Хесе “Степски вук; У.Еко „Име руже“; побољшати избор лектире, избацити „Ловчеве записе“ у другом, у четвртом „Име руже“;
- књижевна критика: превише имена и појмова који стварају оптерећење ученицима, а немају већег ефекта;
- у 4. разреду постоје књижевна дјела и текстови који су превазиђени, те умјесто њих треба уврстити литеративи литературу 20. вијека;
- модерна у европској књижевности због преопширности. Област "Проучавање књижевности";
- ученици у 1. разреду уче само појмове о појединим областима, нпр., из граматике, па им је то несхватљиво и апстрактно, јер се неке од тих области тек изучавају у 3. и 4. разреду, више часова из комуникације.

Страни језици:

- руски језик - Застарјели уџбеник и захтијевају редукције садржаја;
- њемачки језик - умјетност", "литература", "култура", три теме које доносе превише текста, беспотребних информација, а мало шта занимљиво и корисно (други разред књига Deutsch.com 3);
- латински језик - програм је преобиман у општем смјеру; не би требало уклањати наставне садржаје, него повећати фонд часова са два на три часа седмично или вратити латински језик у други разред;
- француски језик: Избацити новинске чланке, незанимљиви су;
- италијански језик: Нема прописаног уџбеника за гимназију.

Физичко васпитање:

- то су садржаји за које нема адекватне опреме и средстава за рад (физичко васпитање) и
- немамо техничких услова за реализацију одређених прописаних садржаја (нема физкултурне сале).

Математика:

- изометријска пресликавања;
- процентни и каматни рачун тему првом у другом разреду свести на свега 7,8 часова, јер има преклапања са темом 5;
- интегрални рачун у друштвено-језичком смјеру;
- геометрија први разред (преопширно); конвергенција низова трећи разред (монотони низови);
- у првом разреду гимназије (општи смјер) непотребна је област "Површина равних фигура", прво цјелина је детаљно обрађена у трећем разреду, а друго нема литературе (област није обрађена ни у збирци ни у књизи);
- у четвртом разреду избацила бих теорију вјероватноће; иначе је све преобимно у односу на број часова (мало остаје времена за часове утврђивања што је у данашње вријеме потребно дјечи јер из основних школа дјеца долазе са јако лошим предзнањем);

- статистика трећи разред; највећа примједба је несклад обима програма и броја часова (општи смјер);
- вјероватноћа и статистика (математика - четврти разред гимназије);
- математика за 4. разред: вјероватноћа и статистика треба смањити, а остале теме проширити;
- 4. разред: математичко очекивање;
- растеретити 2. разред, нпр. дио тригонометрије пребацити у 3. разред; избацити употребу логаритамских таблица у триг. и лог.
- понављање појма функције, домена, инверне, слагање функција, скупова бројева, степени и операције са њима;
- аксиоми припадања;
- у првом разреду тема "Реални бројеви";
- програм првог разреда треба конкретизовати што се тиче геометрије;
- Кавалеријев принцип, конусни пресеци (елипса, хипербола, парабола), конвергентни низови, вјероватноћа и статистика;
- приближне виједности и заокруживање бројева; декадни логаритми; рјешавање система једначина у трећем разреду јер се ради у првом; интеграл.

Физика:

- постоји неусклађеност са програмом математике у смислу, рецимо, коришћења тригонометријских функција у првим разредима јер се сви задаци из физике не могу свести на сличност троуглова; тиме се смањује простор намијењен за обраду и разумијевање наставних јединица;
- Шрединтерова једначина;
- обновљиви извори енергије;
- у првом разред општег смјера треба скратити кинематику и статистику, а појачати динамику ротације;
- у четвртном разреду општег смјера треба избацити астрофизику.

Хемија:

- у 1. разреду: структура атома, термохемија, колоиди, кристали и кристалне структуре и хибридизација, у 2. разреду код алдехида и кетона превише реакција и садржај програма и оперативни циљеви; у 4. разреду метаболизам масти, угљених хидрата и протеина, уџбеници за 4. и 2. разред су преобимни;
- превелик број информација непотребних и неупотребљивих у неорганској хемији, метаболизма (анаболизам и катаболизам);
- полимери, боје, основе метаболизма;
- 4. разред избацити природни и синтетички полимери; основи метаболизма; нуклеинске киселине (преопширно и научено из биологије); хетерециклична једињења пребацити у 4. разред; прелазни метали; производња челика у 2. разреду;
- преопширно градиво за 1. и 4. Разред.

Биологија:

- садржаје треба само другачије распоредити од 1. до 4. разреда (1 - биологија ћелије, микробиологија, систематика биљака, 2 - физиологија биљака, систематика и морфологија животиња, 3 - физиологија животиња, 4 - молекуларна биологија, размножавање и развиће, генетика, екологија и еволуција);

- скратити систематику биљака и животиња првог разреда (скратити исходе и циљеве ботанике и зоологије); избацити здравствену екологију и заштиту - заштита здравља и хигијена;
- преобимна систематика у биологији;
- беспотребна ширина у области зоологије и ботанике;
- у првом разреду, због обимног плана, сматрам да је непотребно радити систематизацију алги и глиста као и детаљна обрада дикотила и монокотила;
- у првом разреду је пренатрпан програм. Непотребно је детаљно проучавати систематику и морфологију биљака и нижих животиња;
- у трећем разреду непотребно се понављају садржаји везани за анатомију и физиологију;
- неки садржаји се понављају у току исте године (преглед органских система кичмењака и генетика човјека - понављају се хромозоми);
- у НПП-у за први разред има превише градива, нпр. изучавају се и биљке и животиње по систематској припадности;
- грађи ћелије треба посветити више часова (први разред);
- захтјеви у погледу информација које је потребно знати из молекуларне биологије и генетике у трећем разреду друштвено- језичког смјера су преамбициозни.

Демократија и људска права:

- култура религија је вишак у програму овог предмета;
- неке наставне теме нису у складу са узрастом ученика (демократија), пребацити предмет у нижи разред.

Филозофија:

- сматрам да нема непотребних, али одређеним садржајима је НПП посвећено више часова, него што је потребно, што се касније негативно односи на остале наставне садржаје; мислим да би више времена требало посветити античкој филозофији која је јако обимна, као и савременој егзистенцијалној филозофији;
- Хришћанство и средњовјековна филозофија (нпр. позна схоластика) је преобимна. Не би било лоше неке јединице избацити, а увести кратак курс источне филозофије/религије;
- смањити садржај средњовјековне епохе и филозофије.

Социологија:

- религија и морал, филозофија;
- нема конкретно садржаја као одређених тема, већ има непотребних, застарјелих теорија информација истраживања, чак је терминологија превазиђена, рецимо интелектуалне инсуфицијенције су "прегажене" временом.

Историја:

- Влашка и Молдавија; Албанци; Културне и друштвене прилике у међуратној Европи; Грађански рат у Кини;
- скратити градиво из Хрватске и Србије;
- трећи разред наставна јединица везана за Револуцију 1848/49.г. у Војводини треба бити дио јединице Револуција 1848/49.године.

Географија:

- поједини садржаји су преоптерећени статистичким показатељима и треба их свести на минимум;
- превише о политичкој карти свијета (прије другог свјетског рата, мање о савременој);
- историјат Африке, 2. разред; Економско-географски процеси на тлу СФРЈ; Могућност сарадње на тлу бивше СФРЈ-Привредна сарадња;
- уџбеник првог разреда преопширан; У свим разредима уџбеници су застарјели, подаци, подјеле, па би били неопходни нови уџбеници;
- физичка географија у првом;
- друштвено-регионална географија-статистички подаци.

Ликовна култура:

- све области историје умјетности требало би да буду сажетије и јасније;
- садржаји који се односе на теоретски дио (историја умјетности) који нису прилагођени узрасту ученика и сувишне информације не утичу на општу културу и цјелокупан развој ученика.

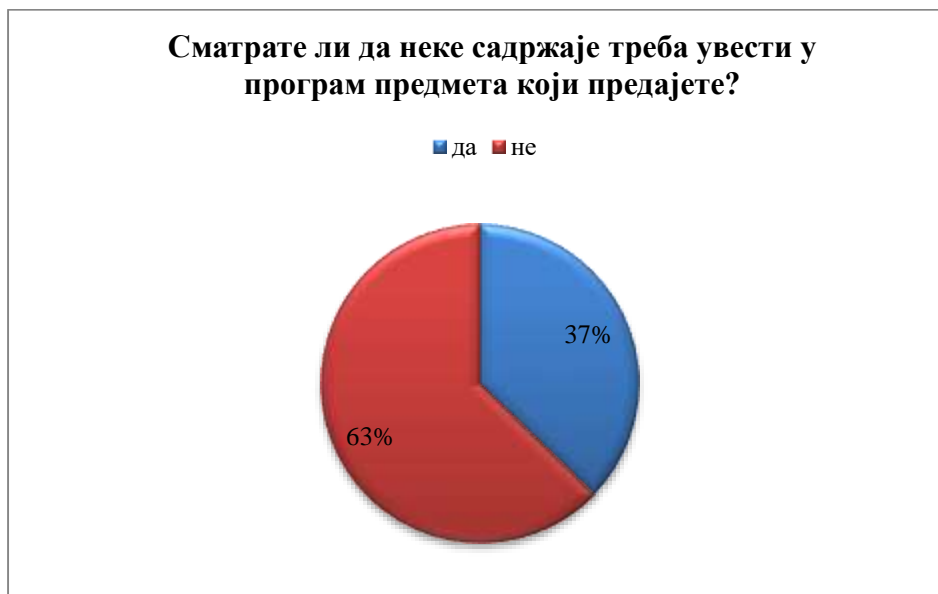
Музичка култура:

- први разред, општи смјер - Софтвери, Рококо, Музика као предмет психологије;
- други разред, општи смјер - Примијењена музика, Музика као предмет психологије и музички аматеризам;
- први разред, друштвено- језички смјер: Музика као предмет психологије;
- четврти разред, друштвено- језички смјер: Примијењена музика.

Рачунарство и информатика:

- моделирање и симулација;
- непосвећује се довољно пажња важним програмима WORD, EXCEL које ученици не науче у основној школи;
- рачунарство и информатика "GIF" анимације, "FLASH";
- Pascal;
- 2. разред избацити модулирање и симулацију;
- набавити нови програм OFFICE 2013, те уџбеници и литература да прати те најновије компјутерске програме; Више коришћење интернета у настави;
- Windows са врло мало часова - први разред; Excel пребацити у трећи разред; смањити број часова Flash-a; смањити број часова базе података Access; повећати број часова за програмски језик (Pascal); растеретити први разред - преобиман садржај.

На питање бр. 4, сматрате ли да неке садржаје треба увести у програм предмета који предајете, 37% или 188 анкетираних наставника одговара са да.

Све што су наставници написали може се подијелити у двије групе.

У **прву групу** смо сврстали одговоре који садрже уопштена запажања, приједлоге и препоруке, које се често односе на уџбенике, опрему, изражавање утисака наставника и ученика, наставна средства па и на оно (распоређивање наставног рада у току године) о чему одлучује сам наставник. Наводимо неколико примјера:

- осавременити програм из социологије;
- више часова вјежбања из области правописа;
- неопходно је увести пратећи уџбеник или приручник за наставу језика (српски језик и књижевност);
- другачији распоред градива;
- више часова културе изражавања говорним путем;
- више пажње да се посвети стандардизацији нашег језика и примјени ћириличног писма у настави осталих предмета (изузев страних језика);
- више садржаја везаних за понављање правописних правила (употреба великог слова);
- ученике треба упутити у израду научног рада (матурског нпр.), јер неприпремљени приступају изради истог;
- нема опреме, нема наставних средстава и сл.

У **другу групу** спадају конкретни приједлози за увођење неких садржаја у наставни програм по предметима или распоред наставних садржаја по разредима.

Српски језик и књижевност:

- Светолик Ранковић;
- Едгар Алан По "Приче", Франц Кафка "Замак" и Томас Ман и Вирџинија Вулф;
- повећати културу изражавања код ученика 4.разреда, а смањити број часова књижевности, увести "Врли нови свет";
- потребно је, у оквиру проучавања народне књижевности, посветити пажњу и пјесмама дугог стиха – бугарштицама;

- ученици изражавају жељу да читају савремене романе с ликовима свог узраста; можда би било добро у сваком разреду имати по један такав роман; на примјер "Чефури напоље" Горана Војновића; на "1984." Џ. Орвела ученици су одлично одреаговали, и њега најчешће наводе као референцу у каснијим дискусијама; то се може тематски заокружити са дјелом "Врли нови свијет" О. Хакслија;
- пословна комуникација;
- Петар Кочић "Јазавац пред судом"; Изостављене теме из националне књижевности са родољубивим предзнаком;
- треба да уче филм, историју и културу филма; да уче о медијима и о историји идеја; култура и историја филма;
- више наставних јединица из језика и више свјетски значајних писаца са снажним порукама;
- књижевне теме;
- писце и дјела с краја 20. и почетка 21. вијека;
- додатни садржаји: митови, религија, свакодневни живот Римљана и избор из књижевности.
- више савремене књижевности;
- садржаји који се односе на писање молбе, жалбе и захтјева.

Историја:

- увести јединице о Холокасту, најмање 2 часа;
- у првој години из историје више археологије, у све 4. године више о дипломатији, у 2. години о култури и религији Словена;
- посветити већу пажњу националној историји;
- савремено схватање религија у модерном друштву и више националне историје;
- у трећем разреду више обратити пажњу на Париску комуни, више ученицима приближити периоде које уче да боље схвате ту епоху, мало мање форсирати грађанску историографију;
- трећи разред наставна јединица везана за Револуцију 1848/49.г. у Војводини треба бити дио јединице Револуција 1848/49.године;
- историја Азије у старом вијеку, историја Јужне Америке;
- објашњење других политичких система и упоредна анализа са демократијом.

Географија:

- увести регионалну географију у 4 разред гимназије;
- да се Свијет изучава у 4. разреду;
- више физичке географије у 2 разреду, а мање тема из привреде, у 1 разред више информација о космосу, туризму, етнографији, а и о Јовану Цвијићу, нови уџбеници за све разреде;
- узрочно-последичне везе економије и политичких кретања у свијету;
- сматрам да треба увести географију у четврти разред гимназије као све земље у окружењу те да се више пажње треба посветити националној географији;
- садржаји из животне средине и ГИС-а; Проширити садржаје из космографије, картографије и политичке географије;
- астрономски дио у 4. разреду; Могућност организовања и увођења теренске наставе у 1. Разреду;
- више наставних јединица из регионалне географије;
- опширније Европа и Босна и Херцеговина;

- више конкретних примјера из економске географије, клизишта, урагани и торнада.

Рачунарство и информатика:

- алгоритми и програмирање у 1. разред;
- информационе технологије и друштво, роботика;
- уврстити примјену програма за обраду векторске графике (Цорел Драв);
- више часова програмирања и часова мултимедијалног дизајна;
- претварање бројева из једног у други бројевни систем, програмирање C++, Corel draw;
- обрада слика и ПП;
- први разред, прво полугодиште: оперативни системи (Windows, Android, Linux - повећати број часова); први разред, друго полугодиште: Word, PP;
- интернет и рад на интернету, компјутерске мреже, заштита на интернету, заштита ауторских права;
- C ++. Програми за цртање, обраду слике, графички дизајн;
- добро би дошле разне области: C, C++, JAVA, VISUAL, BASIC, DELPHI, AUTOCAD/LIBERCAD, MATCHAD;
- обрада звука на рачунару, SMARTPHONE, упознавање са другим системима (LINUX, IOS, ANDROID, ...);
- интернет, програмирање и програмски језици.

Математика:

- тригонометријски облик комплексног броја, математичка логика;
- тригонометријски облик комплексног броја (око четири часа у другом разреду);
- у 1. разреду математичка логика, скупови-алгебарске структуре, пресликавање, врсте и алгебарски разломци, спојити полиноме и рационалне алгебарске изразе;
- у 2. разреду тригонометрија - једначине и неједначине и трансформација - логаритми – примјене;
- у 4. разреду - примјена интеграла;
- у 2. разреду више пажње посветити комплексним бројевима, детаљније обрађивати садржаје комплексне анализе, минимум и максимум функције (осврт и на геометријске проблеме);
- матрице, статистика, теорија бројева;
- више тема из теорије бројева - дискретна математика;
- тригонометријски облик комплексног броја; Линеарно програмирање; Увођење изборног предмета у 4. разред; Евентуално увођење нацртне тригонометрије;
- нацртна геометрија;
- треба уврстити бројне системе (бинарни, октални, хексадецимални, сескагезимални); математика и шифровања (криптографија), математика и шах;
- вјероватноћа без Статистике у 4, операције са исказима у 2 разреду, Интеграли рационалне функције у примјени интеграла на изучавање запремине;
- увести израчунавање површина равних фигура;
- више статистике.

Физика:

- вратити из 3. у 4. разред диспрузију и интерференцију;
- увести историјски развој физике;
- више конкретних примјера примјене физичких закона и појава;
- нанотехнологија;
- хидростатички притисак;
- хидростатички парадокс;
- Паскалов закон;
- Архимедов закон;
- сила потиска;
- у другом разреду друштвено- језичког смјера треба избацити таласну оптику, скратити атомску физику а заузврат увести једносмјерну електричну струју;
- за побољшање креативног размишљања у физици потребна је јача веза са информатиком у погледу коришћења програмских језика, као што је Maple, Flash CS3 и други за прављење интерактивних симулација гдје ће ученик на рационалан начин осмислити и објаснити физичке појаве визуелно.

Хемија:

- из 3. разреда пребацити Хетероциклична једињења у 4. разред;
- у 1 разреду: неорганска једињења, структура атома, периодни систем, хлориза, грађење и повезаност оксида, киселина, боја и соли, ПХ, туфери, производ растворљивости; у 3 разреду: боље и прегледаније и садржајније о киселинама и дериватима; у 4 разреду: чему служе биотехнологија, природни и синтетски производи, боје;
- савремене информације, употребе, боља повезаност са осталим предметима;
- поједноставити грађу атома, са сликама допунити, обрадити соли, више мјеста рачунским задацима, више вјежби из органске хемије и биохемије;
- заштита животне средине, контрола хемијских загађивача животне средине, обогатити наставне садржаје примјеном тј. употребом одређених хемијских једињења и процеса;
- аналитичка хемија, један час више у другом или четвртном разреду општег смјера.

Биологија:

- савременим гранама биологије посветити више простора (цитологија, генетика, генетски инжињеринг, молекуларна биологија, еволуција);
- посљедице дуготрајног дјеловања емоција (психосоматске болести и неуротско реаговање - стрес, траума, ПТСП, анксиозност); психички поремећаји и психичке болести, родни стереотипи и предрасуде о мушко-женским улогама у друштву; интелектуална инсуфицијенција као врста способности;
- неке садржаје би требало другачије распоредити по узрасту ученика: екологија и заштита животне средине у четвртном разреду; упоредни преглед система органа кичмењака у другом разреду; биологији развића посветити више часова;
- анатомија човјека - због ученика који уписују медицину и микробиологију;
- тјелесни одгој;
- садржаји везани за репродуктивно здравље;
- садржаје из Здравствене екологије, здравља и хигијене, као и о сексуално-репродуктивном здрављу;

- правилна исхрана, болести гојазности, болести овисности.

Социологија:

- сматрам да би требали посветити више пажње етици и етичким проблемима нашег друштва.

Психологија:

- Логика: Треба увести како се пише истраживачки рад и које су особине квалитетног научног рада;
- Психологија: Нервни и ендокрини систем; Поремећаје свијест;
- Социологија: Социјално понашање: Алкохолизам, зависност од дрога, самоубиство;
- асертивност, више социјалне психологије;
- психологија рада, теорије развоја;
- проширити програм из области поремећеја психичког живота са нагласком на најчешћа психичка обољења, проширити област социјалне психологије;
- социјално патолошке појаве (криминалитет, алкохолизам, зависност од дрога), млади у савременом друштву (појмови "млади" и "омладина") прелазак у одраслост, урбани актери и урбани социјални покрети;
- садржаји из области психопатологије дјетињства и младости и из развојне психологије са акцентом на адолесценте;
- више садржаја из области социјалне психологије и комуникације.

Филозофија:

- мислим да би више времена требало посветити савременој филозофији, те обрадити садржаје као што су: критичка теорија друштва, те мисао Хартмана, Шелера, Соловљева, Камија; у настави социологије би требало увести више тема које се односе на отуђеност и губитак вриједности у савременом друштву;
- источна филозофија (будизам, таоизам, зен-будизам, и сл.);
- у тему Савремена филозофија уврстити филозофе: Петер Слотердијк, Жан Бодријар, Мишел Фуко, Жан Франсоа Лиотард, као и жене филозофе. Такођер, нигдје се не помињу филозофи бившег СФРЈ простора.

Демократија:

- увести садржаје који се тичу бонтона;
- због садржаја и приступа раду треба пребацити у ниже разреде, јер су ученици у четвртом разреду оптерећени;
- увести Демократију и умјетност.

Музичка култура:

- у наставни програм треба увести садржаје свирања и пјевања пјесама. Навести у уџбенику примјере једноставних мелодија за свирање, музичко описмењавање и развијање споросности извођења једноставних мелодија;
- садржаје прилагођене савременим тенденцијама;
- треба написати уз књигу неки мањи приручник или на крају књиге, слушање музике, гдје ће се описивати садржаји из неких оперских дјела и сл. уз пратњу ЦЕ-ови;
- основе музичке писмености и теорије музике.

Ликовна култура:

- анализа ликовног дјела (упоредна анализа), савремена умјетност;
- садржаји из опште визуелне културе;
- садржаји који се односе на примијењену умјетност и садржаји које ученици могу примијенити у стварном животу, ван школе;
- више практичног рада.

Физичко васпитање:

- школа пливања;
- пливање, одређене активности везане за боравак у природи;
- за трећи и четврти разред увести атлетски петобој (умјесто тробоја); увести "остале облике рада" као тематску цјелину са наставним јединицама - садржајима: вјежбе снаге - мини теретана, вјежбе аеробика, пилатес, елементи борилачких спортова, елементи cheerleading-а, тенис, стони тенис, корективна гимнастика;
- школске кросеве, али пошто у граду постоји манифестација "Улична Госпојинска трка" мислим да за кросевима онда и нема потребе у супротном би били право освјежење за предмет!!!
- фитнес, теретана, корективна гимнастика;
- пливање, скијање;
- стони тенис.

Страни језици:

- нови садржаји у лексичком смислу су неопходан услов приближавања руског језика савременим стандардима;
- више слушања језика, гледање филмова, више тема за писање есеја, савременији текстови (енглески језик);
- више о култури, савременим догађајима, књижевности (енглески језик);
- вјежбе комуникације за шта је потребан већи фонд часова (њемачки језик);
- у програм за први разред треба увести више часова за читање и изговор, више вјежби за читање и нагласак, садржај из цивилизације треба редуковати и изабране теме, на примјер календар и употребу бројева боље објаснити (латински језик);
- промјена уџбеника: за прве разреде - Deutsch.com 1, за прве разреде - Deutsch.com 2, за треће и четврте разреде - Deutsch.com 3;
- припрема за полагање језичких испита;
- више корисних садржаја за снажање и добру комуникацију у земљама њемачког говорног подручја;
- више лекција о државама у којима је енглески језик матерњи, службени (уређење, школство, култура, итд.) како би се ученицима још више приближио начин живота у тим државама и да се прошири постојеће знање
- Треба да се уведе редовно гледање видео записа у вези са тематиком програма и дискутовање о њима. Сматрам да би визуелни стимуланс ученике више мотивисао да коментаришу на енглеском језику;
- француски језик: Више текстова о француској култури, цивилизацији и језику уопште;
- италијански језик: Могућност такмичења; Полагање за сертификат ЗЕРОЈ-а у регистрованим центрима;
- енглески језик: Историја и култура Велике Британије;
- руски језик: Одломке из познатих књижевних дјела;
- латински језик: проширити граматику;

- латински језик: Програм појачати преводима тематски цјелина.

У питању бр. 5, оставили смо могућност наставницима да напишу ако сматрају да нешто важно није обухваћено овим упитником.

Све што су написали наставници који су одговорили на ово питање односи се на:

- а) садржаје наставног програма за неке предмете, тј. приједлог за одређене допуне и измјене;
- б) уџбенике, гдје исказују потребу за савременијим уџбеницима који су у потпуности у складу са програмом;
- в) приједлог за увођење предмета у наставни план и број часова седмично, свако са становишта предмета који предаје;
- г) нешто што спада у слободу наставника да свој рад организује и примјери способностима својих ученика.

На основу увида у одговоре може се рећи да су појединачни и да се само за неке предмете може груписати више одговора, што сад наводимо.

а) Садржаји наставног програма

Српски језик и књижевност:

- смањити обим НПП у четвртој разреду (српски језик и књижевност).

Математика:

- тригонометрију у 2 разреду вратити у једну цјелину;
- у природно-математичком смјеру увести посебно предмете алгебра, геометрија, теорије бројева; у информатичком смјеру увести посебно предмет дискретна математика;
- сматрам да је у другом разреду дијељење тригонометрије непрактично и да би требало да се обради у цјелини - евентуално тригонометрију троугла обрадити на почетку због корелације са другим предметима;
- приједлог: умјесто области Површине равних фигура вратити (некад је тако било) тригонометрију троугла (сад у другом разреду) тако да ти часови у другом су остали за тригонометријски облик комплексног броја и Моаврову формулу;
- веза теорије и праксе кључни фактор. Смањити број часова за тему Геометрија у равни, у првом разреду;
- Аксиоми припадања;
- у првом разреду не бих раздвајала цијеле ал. изразе и растављање на факторе од цјелине 3. разреда алгебарски изрази;
- исто тако у другом разреду тригонометрија би ми била једна цјелина, а не ова расцјепканост.

Музичка култура:

- у наставни програм унијети више садржаја и примјера композиција и композитора из БиХ и окружења.

Биологија:

- градиво за 1. разред претрпано;
- 1 и 3 разред су преоптерећени наставним садржајима за број часова који је предвиђен;

- већи број седмичних часова или увести лабораторijske вјежбе бар у 2. и 3. разреду;
- први разред преоптерећен садржајима из биологије, грађа биљних органа умјесто у другом да се обрађује у првом како би се могла радити систематика;
- упоредна физиологија свих система, у трећем разреду, понавља се, а у четвртном разреду еволуција - треба да прати савремена достигнућа.

б) Уџбеници

Неки наставници изражавају своје мишљење да је програм добар, а да су уџбеници застарјели и лоши, те да их је потребно мијењати, нпр:

- **Српски језик и књижевност:** у читанкама поготово првог разреда има много штампарских грешака, а граматика је сувише стручно написана и ученицима неразумљива;
- потребни су нови уџбеници за први и други разред Гимназије - општи смјер; уџбенике је неопходно ускладити са планом и програмом;
- **Биологија:** не постоје адекватни уџбеници који прате наставни план и програм;
- будући да је промијењен наставни план и програм из биологије неопходни су нови уџбеници који прате тај програм.
- **Ликовна култура:** Застарјели уџбеник из ликовне културе и не подржава наставни план и програм;
- **Математика:** потребни нови уџбеници из математике за 2, 3. и 4. разред;
- недостатак адекватних уџбеника поготову за савремену **историју**, гдје је предвиђена обрада тема послје 90-тих;
- потребни су уџбеници из **географије** јер постојећи не прате наставни план и програм, застарјели су подаци, нема физичке географије у 2 разреду, у 3 разреду се изучавају државе са простора бивше СФРЈ које више не постоје са подацима из 1992.г., а не постоји ни уџбеник за рачунарско-информатички смјер;
- модернизовани уџбеници из хемије;
- у више наврата указује се на потребу за новим уџбеницима, приручницима за наставнике и другим наставним материјалима.

в) Наставни план

Неки наставници дали су приједлог за увођење предмета у разред:

- сматрам да треба у гимназије **вратити латински језик** у први и други разред због општег образовања и избора будућег занимања (правници, адвокати, љекари, ветеринари) којима је то свакако важно;
- увести **географију** у 4 разред, као и теренску наставу и обавезан час у природи у сваком разреду.
- **Физика:** За молекулско-кинетичку теорију је јако мало часова, као и за електростатику;
- повећати фонд часова за **други страни језик**, неправедно су запостављени у односу на енглески језик;
- потребно је увести више часова **њемачког језика**, два часа седмично нису довољна да се успјешно реализују наставни садржаји, односно наставни програм.

г) Нешто што спада у слободу наставника

Неки наставници су давали приједлоге не узимајући у обзир чињеницу да свој

рад треба/могу да организују и примјере способностима својих ученика:

- смањити број дјела из књижевности, а повећати број часова предвиђених за обраду једног дјела (српски језик и књижевност);
- требало је предвидјети број часова за понављање, утврђивање и систематизацију градива (српски језик и књижевност);
- за културу изражавања остављено је премало часова; за 24 часа (у који улазе и обавезне писмене задаће и исправци) не могу се остварити и исходи које сте навели;
- многе садржаје из граматике српског језика поједноставити, боље распоредити садржаје граматике, посебно синтаксу;
- смањити број часова обраде новог градива и повећати број практичних вјежби (биологија).

МИШЉЕЊЕ ИНСПЕКТОРА-ПРОСВЈЕТНИХ САВЈЕТНИКА

Овако прикупљени приједлози наставника, дати у одговорима на питање 3, 4 и 5, о томе који су наставни садржаји непотребни у програму (26% од укупно анкетираних наставника сматара да има непотребних садржаја), а који недостају и потребно их је укључити у програм (37% од укупно анкетираних наставника сматра да је потребно неке садржаје укључити у програм), као и други приједлози, обједињени су за све предмете посебно и достављени инспекторима-просвјетним савјетницима. Од инспектора-просвјетних савјетника је тражено стручно мишљење о тим приједлозима, тј. да ли постоји потреба да се предметни програми мијењају.

Републички педагошки завод нема инспектора-просвјетног савјетника за хемију, а инспектор-просвјетни савјетник за биологију је на боловању, тако да немамо став о примједбама које се односе на ова два предмета.

Будући да Завод нема савјетнике за стране језике и латински језик, изузев енглеског, Радна група за евалуацију наставног плана и програма је сматрала да не постоји потреба да се програм за стране језике и латински језик мијења, зато што дате примједбе, којих нема много, нису конкретне и мање се односе на програм, а више на све друго што се, у већој или мањој мјери, дотиче програма: број часова, број вјежби, такмичење, уџбеници, више текстова, језички испити, стицање сертификата.

Инспектор-просвјетни савјетник за **математику** је дао мишљење да постоји потреба да се у четврти разред у програм математике уврсти већи број исхода који се односе на вјероватноћу и статистику.

Инспектори-просвјетни савјетници за остале предмете су мишљења да се наставни програм не треба мијењати на основу ових датих примједби и приједлога, јер су оне, и кад се односе на програм, уопштене, изражавају шта наставник воли или не воли, шта му је тешко,

Већина инспектора-просвјетних савјетника се слаже да су потребни **уџбеници** који покривају нови наставни план и програм

Инспектори-просвјетни савјетници се нису изјашњавали о наставном плану, свјесни чињенице да су ученици гимназије оптерећени до законског максимума, и да одлука о наставном плану превазилази мишљење појединца.

РЕЗУЛТАТИ ДОБИЈЕНИ АНКЕТИРАЊЕМ УЧЕНИКА ЗАВРШНОГ РАЗРЕДА ГИМНАЗИЈЕ

Упитник за ученике попунило је укупно **721 ученик**, од тога 452 ученице и 269 ученика или 98,90% од планираног броја.

Анкетом су обухваћени ученици свих смјерова, како је било и планирано. У датој табели се види колико ученика одређеног смјера је попунило упитник, а на графикону који проценат ученика из узорка припада одређеном смјеру.

Табела бр. 8. Ученици по смјеру

Смјер	општи	друштвено-језички	природно-математички	рачунарско-информатички
	632	44	26	19

Ученике смо питали како они процјењују своје школовање, наставни програм, да ли су задовољни њиме и колико он доприноси развијању њихових способности и знања и вјештина које ће им бити потребне у будућности.

Ученици су, кроз отворена питања, могли да искажу да ли се неким предметима даје више или мање простора у наставном плану него што је по њиховом мишљењу потребно, који наставни предмети највише доприносе развоју знања и вјештина битних за наставак школовања, те да кажу о наставном програму шта сматрају важним, а у упитнику није садржано.

У питању бр.1 тражили смо да ученици **обилеже своје слагање или неслагање са наведим тврдњама**. У табели која слиједи дат је бројчани преглед изјашњавања по свакој тврдњи.

На понуђене тврдње ученици су се изјаснили на сљедећи начин:

Табела бр. 9. Изјашњавање ученика о датим тврдњама

		У потпуности се слажем	Дјелимично се слажем	Нисам сигуран	Никако се не слажем
1.	Задовољан/а сам својим школовањем.	126	411	144	42
2.	Овај наставни програм ми омогућава квалитетно образовање	99	350	217	55
3.	Наставни програм омогућава развијање мојих способности.	106	332	207	76
4.	Јасно ми је зашто нешто учим.	160	268	194	96
5.	На часовима учим битне ствари.	63	326	242	89
6.	Одговарају ми наставне методе и облици рада које користе моји наставници.	54	323	218	131
7.	На часовима усвајам знања и вјештине које ће ми бити потребне у будућности	87	321	225	84

Ученици су се процентуално изјаснили на сљедећи начин:

1.1

Од укупно анкетираних, 537 ученика или 74% слаже се тврдњом **задовољан/а сам својим школовањем**, 20% није сигурно, а 6% није задовољно.

1.2

Са тврдњом да овај **наставни програм ученицима омогућава квалитетно образовање** слаже се и дјелимично се слаже 63% анкетираних, 30% није сигурано, а 7% анкетираних се не слаже са датом тврдњом.

1.3

Са тврдњом да овај наставни **програм омогућава развијање мојих способности** слаже се и дјелимично се слаже 61% анкетираних, 29% није сигурно, а 10% анкетираних се не слаже са датом тврдњом.

1.4

Са тврдњом **јасно ми је зашто нешто учим** слаже се и дјелимично се слаже 59% анкетираних, 27% није сигурно, а 14% анкетираних се не слаже са датом тврдњом.

1.5

Са тврдњом да **на часовима учим битне ствари** у потпуности се слаже и дјелимично се слаже 52% анкетираних, 30% није сигурно, а 18% анкетираних се не слаже са датом тврдњом.

1.6

Са тврдњом **одговарају ми наставне методе и облици рада које користе моји наставници** слаже се и дјелимично се слаже 52% анкетирних, 30% није сигурно, а 18% анкетираних се не слаже са датом тврдњом.

1.7

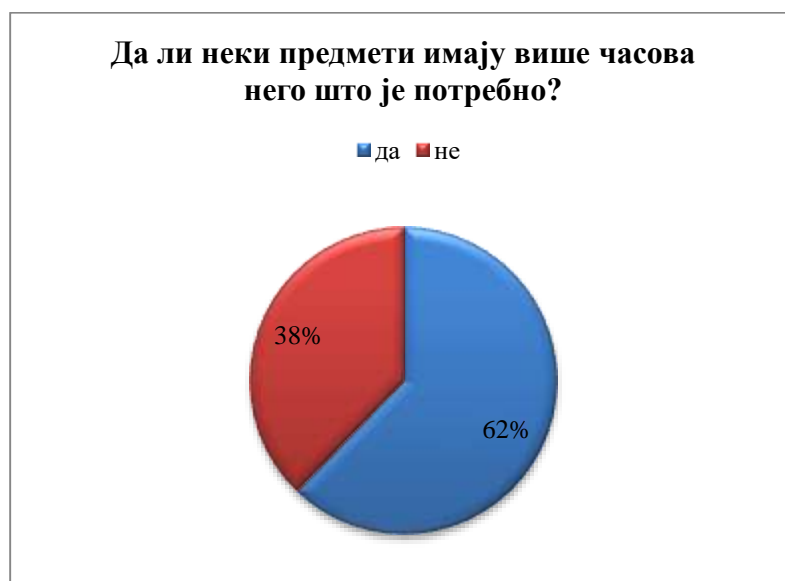

Са тврдњом **на часовима усвајам знања и вјештине које ће ми бити потребне у будућности** слаже се и дјелимично се слаже 57% анкетирних, 31% није сигурно, а 12% анкетираних се не слаже са датом тврдњом.

Из наведених одговора ученика види се да:

- је 74% анкетираних ученика задовољно својим школовањем (у потпуности и дјелимично), 20% није сигурно, а 6% се не слаже са тврдњом задовољан/а сам својим школовањем;
- 63% анкетираних сматра да наставни програм ученицима омогућава квалитетно образовање (у потпуности се слаже и дјелимично се слаже), 30% није сигурно, а 7% анкетираних сматра да им програм не омогућава квалитетно образовање;
- 61% анкетираних слаже се са тврдњом да наставни програм омогућава развијање мојих способности (у потпуности се слаже и дјелимично се слаже), 29% није сигурно, а 10% анкетираних се не слаже са датом тврдњом;
- 59% анкетираних слаже се са тврдњом јасно ми је зашто нешто учим (у потпуности се слаже и дјелимично се слаже), 27% није сигурно, а 14% анкетираних се не слаже са датом тврдњом;
- 52% анкетираних слаже се са тврдњом да на часовима уче битне ствари (у потпуности се слаже и дјелимично се слаже), 30% није сигурно, а 18% анкетираних се не слаже са датом тврдњом;
- 52% анкетираних слаже се са тврдњом одговарају ми наставне методе и облици рада које користе моји наставници (у потпуности се слаже и дјелимично се слаже), 30% није сигурно, а 18% анкетираних се не слаже са датом тврдњом;
- 57% анкетираних слаже се са тврдњом на часовима усвајам знања и вјештине које ће ми бити потребне у будућности (слаже се и дјелимично се слаже), 31% није сигурно, а 12% анкетираних се не слаже са датом тврдњом.

На питање бр. 2, сматраш ли да неки предмети имају више часова него што је потребно, 448 или 62% анкетираних ученика је одговорило да, а 272 или 38% анкетираних је одговорило не.

Одговарајући на ово питање, ученици издвајају предмете којима се даје више часова него што је потребно у току школовања: филозофију, демократију и људска права, енглески језик, социологију, математику, физику, српски језик и књижевности, чак и физичко васпитање, и мање друге предмете.

Подаци о томе за којих десет предмета ученици кажу да има више часова него што је потребно дати су у сљедећој табели:

Табела бр. 10. Предмети за које ученици сматрају да су превише заступљени

Предмет	Број ученика	% анкетираних
Филозофија	268	37.17
Демократија и људска права	107	14.84
Енглески језик	99	13.73
Социологија	78	10.82
Математика	78	10.82
Физика	57	7.90
Физичко васпитање	48	4.02
Рачунарство и информатика	29	3.60
Њемачки језик	26	3.46
Историја	15	2.08

Процент за остале предмете које су ученици навели: биологија, хемија, географија, ликовна култура, музичка култура, психологија, руски језик, француски језик, италијански језик и култура религија је мањи од 2%.

На питање бр. 3, сматраш ли да неки предмети имају мање часова него што је потребно, 293 или 41% анкетираних одговара са да, а 428 или 59% одговара не.

Одговарајући на ово питање, ученици наводе да је потребно више часова за сљедеће предмете:

Табела бр.11. Предмети за које ученици сматрају да имају мање часова него што је потребно

Предмет	Број ученика	% анкетираних
Рачунарство и информатика	121	16.78
Физичко васпитање	97	13.45
Математика	52	7.21
Енглески језик	42	5.82
Физика	29	4.02
Хемија	25	3.46
Српски језик и књижевност	24	3.32
Историја	21	2.91
Ликовна култура	20	2.77
Њемачки језик	19	2.63
Биологија	19	2.63
Музичка култура	15	2.08

Процент за остале предмете које су ученици навели је мањи од 2%.

Одговарајући на питање бр 4, који наставни предмети, према твом мишљењу, највише доприносе развоју знања и вјештина битних за наставак школовања, ученици идентификују предмете који доприносе развоју знања и вјештина битних за наставак школовања и рангирају их како се види у табели која слиједи. Одговори се крећу у распону од 302, који предмет српски језик и књижевност препознају онај који највише утиче на развој знања и вјештина важних за наставак школовања, до 1 који каже да је то логика; или да сви утичу у некој мјери и да ни један не утиче на будућност.

Табела бр.12. Предмети битни за наставак школовања

Предмет	Бр.ученика	Процент
Српски језик и књижевност	302	41.88
Математика	287	39.80
Енглески језик	204	28.29
Рачунарство и информатика	163	22.60
Биологија	127	17.61
Историја	103	14.28
Хемија	96	13.31
Физика	96	13.31
Страни језици	79	10.96
Њемачки језик	54	7.48

У питању број 5, ученицима само оставили могућност да напишу шта желе рећи о наставном програму, а није обухваћено овим упитником.

Већина одговора су појединачни, само неки заједнички за више ученика.

Сви одговори који су дати на ово питање могу се подијели на неколико група:

Гимназија као школа – неки ученици изражавају задовољство својим школовањем (поносна сам што сам завршила ову школу; сматрам да је гимназија најбоље одређене за оне који нису сигурни шта ће постати и сл.), неки изражавају негативан став према школи, програму и наставницима (ништа ме професори нису научили; професори не разговарају с нама, неправедни су); неки су критични према систему школовања и дају препоруке типа хоћу школу као у Шведској и Финској и сл.

Изабрани смјер - ученици не доживљавају избор смјера као могућност избора јер неколико ученика тражи да постоје изборни предмети, да постоји већи избор страних језика него што је сад, да постоје главни и изборни предмети.

Предмете - ученици их дијеле на потребне и непотребне:

- пар предмета обавезних, остале ми бирамо;
- непотребни предмети (демократија и људска права) и култура религија.

Предлажу да се уведу нови предмети:

- Увести предмет рачунарство и информатика у све 4 године гимназије.
- Увести сексуално образовање умјесто социологије.
- Одвојити граматику од књижевности.

Наставни програми:

Са свог становишта ученици процјењују да је нешто небитно, да ће им нешто користити или неће у будућности и према томе предлажу да се не изучавају неки предмети и неки наставни садржаји, је ли нешто глупо или није. Одговори се крећу у распону од одличан програм до - досадно је, не интересује нас, нисам задовољна, слабо сам шта научила и то је до професора.

Констатују да су неки програми преопширни; градиво је преопширно из друштвених наука, а више би се требало посветити математици и др. и обрнуто, зависно од смјера који похађа или афинитета ученика (ако ученик преферира математику, избацити све што припада друштвеној групи предмета и обрнуто).

Наставне методе - више ученика изјављује да су лабораторијске вјежбе и други практични радови неопходни; да је наставни процес без тога пасиван:

- недовољно практичног рада у природним наукама;
- нема довољно праксе, јер информатички предмети захтијевају практичан рад, а не да 95% буде теорија; раде се експерименти што би позитивно допринијело нашем учењу;
- преоптерећен, превише теорије, премало праксе;
- све је у реду само би предмети типа физике и хемије били занимљивији кад би радили експерименте и све практично;
- предлажем да се уведу лабораторијске вјежбе из хемије и да се више учи путем експеримената и вјежби, а не само писање и учење тог написаног;
- мање теоријских предмета (социологија, психологија), више стручних (програмирање)
- наставни програм нема довољно праксе нити експеримената

Оцјењивање – учи се за оцјену не за знање, промијенити систем оцјењивања; систем оцјењивања није одговарајући.

Професори:

- професори треба да посвете пажњу на развој личности код ученика и да воде рачуна о томе да знање које им пружају, остане што дуже у памћењу;
- потребна је већа интеракција између ученика и наставника, уз веће ангажовање ученика;
- хитно је потребна реформа школства која се односи на професоре како би били способни да врше ту дужност;
- потребна нова генерација професора;
- недостатак компромиса и разумијевања на релацији ученик-професор;
- учење напамет, те слаб труд професора да се градиво савлада и сл.

Уџбеници - застарјели, потребни нови који би пратили програм, неадекватна литература.

ЗАКЉУЧЦИ

Радна група за евалуацију наставног плана и програма гимназије свих смјерова је на почетку рада одредила узорак школа, који је узео у обзир број школа и ученика, регионалну заступљеност школа и пропорционалну припадност ученика свим смјеровима.

Направљена су три упитника за евалуацију: за директоре и њихове сараднике, за наставнике и за ученике. Од директора, помоћника директора и стручних сарадника тражено је да на постављена питања одговоре заједно као тим.

У анкетирању са циљем прикупљања података за евалуацију учествовало је 22 тима, 546 наставника и 721 ученик четвртог разреда.

Радна група је уз помоћ центара за обраду података у школама прикупила попуњене упитнике, обрадила их и анализирала.

Наставни план

На основу одговора учесника у анкети на постављена питања везана за наставни план, распоред предмета по смјеровима и разредима и седмични број часова за предмете, можемо закључити да је план оцијењен као квалитетан.

Директори и њихови сарадници, наставници и ученици дали су одређене примједбе и приједлоге везане за наставни план, који нису процентуално значајни, а односе се на

- укидање предмета: Демократија и људска права и модул Култура религија;
- увођење предмета у наставни план: Латински језик у други разред општег смјера и Рачунарство и информатика у четврти разред општег смјера;
- дио ученика, сматра да неки предмети имају више часова него што они мисле да је потребно (Филозофија, Демократија и људска права, Енглески језик, Социологија, Математика, Физика, Српски језик и књижевност и др.) док неке од њих сврставају у групу предмета који највише доприносе развоју знања и вјештина битних за наставак школовања (Српски језик и књижевност, Математика, Енглески језик, Рачунарство и информатика и др.); мање од половине ученика сматра да неким предметима треба више часова него што сад имају (Рачунарство и информатика, Физичко васпитање, Математика, Енглески језик), што је одраз личних склоности и није поуздан показатељ за промјене у наставном плану.

Наставни програм

На основу мишљења директора и њихових тимова, наставника и ученика о **наставном програму**, исказаног процентима наведеним у овом извјештају, изводимо закључке:

1. садржај наставног програм јасан је и разумљив, прилагођен узрасту ученика, прописује битне садржаје учења и омогућава развијање способности (знања, вјештина и ставова) које су потребне за даље школовање и за цјеложивотно учење;
2. дефинисани исходи учења су јасни, разумљиви и прилагођени узрасту ученика, односе се на битна знања и вјештине и могу се мјерити;
3. у плановима и припремама, избору наставних метода и облика оцјењивања види се усмјереност наставника на исходе учења, а не на наставне садржаје;
4. наставници користе методе и облике рада који су усмјерени на достизање исхода учења, као и одговарајуће облике оцјењивања;

5. ученици су задовољни својим школовањем и процјењују га квалитетним;
6. четвртина наставника сматра да у програму има непотребних садржаја, а трећина да неке наставне садржаје треба увести у програм. Међутим, мали број те приједлоге конкретизује и дају приједлоге који нису предмет истраживања (уџбеници, опрема, изражавање утисака наставника и ученика, наставна средства, па и на оно о чему одлучује сам наставник).

Приједлози наставника по предметима су дати инспекторима-просвјетним савјетницима у Републичком педагошком заводу од којих је тражено стручно мишљење о тим приједлозима, тј. да ли постоји потреба да се предметни наставни програми мијењају.

Инспектор-просвјетни савјетник за математику је дао мишљење да постоји потреба да се у програм математике за четврти разред уврсти већи број исхода који се односе на вјероватноћу и статистику.

Инспектори-просвјетни савјетници за друге предмете сматрају да не постоји потреба да се мијењају наставни програми.

Републички педагошки завод нема инспектора-просвјетног савјетника за хемију, а инспектор-просвјетни савјетник за биологију је на боловању, тако да Радна група за евалуацију нема став о примједбама које се односе на ова два предмета.

На директно постављено питање о томе **која је врста подршке потребна наставницима да би квалитетније реализовали програм**, директори и њихови сарадници су одговорили да је то:

- квалитетно стручно усавршавање наставника (укључити директоре и стручне сараднике), едукација о модерној наставној технологији, активним наставним методама, о оцјењивању, у виду семинара, радионица, огледних часова, студијских путовања;
- квалитетнији уџбеници који прате наставни план и програм ;
- боље опремљени кабинети, рачунари, интернет, видео бим, стручна литература.

У оквиру одговора на отворена питања наставници су изразили потребу за новим уџбеницима који су у складу са програмом, а ученици потребу да има више вјежби, рада у лабораторији, практичних радова.

Већина инспектора-просвјетних савјетника се слаже да су потребни уџбеници који покривају нови наставни план и програм.